

CUMHURİYET'İN İLANINA DOĞRU YAKUP KADRI'NİN DİN VE AHLAKA DAİR GÖRÜŞLERİ¹

Çilem KURUBAŞ²

Erdem DÖNMEZ³

Yakup Kadri 27 Mart 1889'da Kahire'de doğmuştur. Karaosmanoğulları sülâlesinden, Mısır'da İbrahim Paşa konağına yerleşen ve orada İkbâl Hanım'la evlenen Kadri Bey'in oğludur. Yakup Kadri, İmparatorluğun uzak fakat oldukça hür bir diyarında, Mısır'da doğmak, ilk gençliğini İstanbul'dan uzaklarda geçirmek durumunda kalır; lâkin yine de istibdat devrinin ıstırabını şahsında hissetmekten kurtulamaz. (Akı, 2001: 16)

Altı yaşında ailesiyle birlikte asıl memleketi olan Manisa'ya döner. İlköğrenimini Manisa'da, Feyziye İlkokulunda yapar. Evde bulunan kitaplar, Yakup Kadri'yi okumaya meraklı biri haline getirir. *Ekmekçi Kadın*, *Monte Kristo*, *Zavallı Kız*, *Paul ve Virgine* gibi Batı klasiklerini okur. Sonra taşındıkları İzmir'de liseye devam eder. O sırada edebiyata ve sanata karşı hevesi daha da artar. Derslerinden arta kalan zamanlarında bu dallarla ilgilenir. Macera romanlarından sonra Ahmet Mithat Efendi'nin telif ve tercüme eserlerini, Muallim Naci, Ekrem, Hamit ve Mehmet Celal gibi şair ve yazarların yazıları, severek okuduğu yazılardır. O, ailesinin tekrar Mısır'a dönmesi üzerine liseyi bitirmeden İzmir'den ayrılır. Aile yeniden Mısır'a yerleşince İskenderiye'deki Freres'ler Fansız Okuluna girer. Burada bir yıl okur. İdadi özlemi onu yeniden İzmir'e çeker, fakat tatilini geçirmek üzere geldiği Mısır'da (1906) Jön Türk'lerle tanışarak İzmir'e dönmekten vazgeçer. Sınava yeniden girdiği Freres'ler okulundan iki yıl sonra diplomasını alır. Gençlik yıllarında kaleme aldığı *Bir Serencam* ile bazı yazıları bu dönemin izlenimlerinin etkilerini taşır. O, bu Doğu ülkesinde Batı'yı da öğrenme fırsatı bulmuştur. Devam ettiği Fransız okulunda öğrendiği Fransızcasıyla Paule Bourget, Flaubert, Guy de Maupassant ve A. Daude gibi ünlü yazarları okur (Oğuzkan, 1954: 3).

¹ Bu makale Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında hazırlanan “*Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun İkdâm Gazetesindeki Yazıları Üzerine Bir İnceleme (1923)*” başlıklı tezden üretilmiştir.

² Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı ABD Yüksek Lisans öğrencisi, 11100, Bilecik, ORCID: 0009-0000-3703-152X

³ Doç. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ORCID: 0000-0003-3354-2351

Yakup Kadri'nin edebî hayatı İzmir idadisi yıllarından arkadaşı olan, Şehabeddin Süleyman'ın teşviki neticesinde Fecr-i Âtî'ye girmesiyle başlar. Yayımlanan ilk kalem tecrübesi Nirvana adlı piyesidir (Resimli Kitap, sayı:9, İstanbul, 1909). Yazı hayatının başlarında daha çok tenkitleriyle tanınan Yakup Kadri'nin çeşitli yazıları *Çığır*, *Dergâh*, *Genç Kalemler*, *Güzel Sanatlar Mecmuası*, *Hayat*, *İçtihad*, *inci Jale*, *Meydan*, *Muhit*, *Musavver Muhit*, *Musavver Esref*, *Musavver Hâle*, *Peyam-ı Edebî*, *Nevsâl-i Millî*, *Resimli İstanbul*, *Rübâb*, *Servet-i Fünûn*, *Sebab*, *Şiir ve Tefekkür*, *Tercüman*, *Tercüman-ı Hakikat*, *Türk Yurdu*, *Varlık*, *Yeni İstanbul*, *Yeni Mecmua*, *Yeni Nesil* gibi gazete ve dergilerde çıkmıştır (Polat, 2010: 466).

Romancı, hikâye ve oyun yazarı Yakup Kadri Karaosmanoğlu, edebiyatçı kimliğinin yanında gazetecilik de yapmış olup, Millî Mücadele yıllarında gazeteyi bir kürsü olarak kullanarak halka seslenmiş, devrin sorunlarına çözüm üretmeye çalışmıştır. Edebi eserlerinde modernleşmeyi Doğu-Batı çatışması, ailenin bozulması, tedbirli yenileşme gibi geniş bir perspektiften yorumlarken gündemdeki meselelere dair yorumlarını gazeteler aracılığıyla hızlı ve dolaysız yoldan halka ulaştırmayı amaçlamıştır (Sağır, 2013: 41).

Yakup Kadri Karaosmanoğlu 1919-1923 yılları arasında *İkdam* gazetesinde yazmıştır. 1921 yılında *İkdam*'ın başyazarlığına geçmesiyle gazetecilik hayatı zirve yapmıştır. Gazetede başyazarlık yaptığı yıllar tam olarak Mütareke yıllarına denk gelmektedir. Bu sebeple Yakup Kadri'nin köşesinde yer alan konular aslında Mütareke dönemindeki ülkenin sesidir. Köşe yazılarında yer alan konuların halkın birincil sorunları olduğu da dikkat çeker (Sağır, 2013: 41-42).

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, gazeteyi Millî Mücadele için verilen savaşa bir kürsü gibi kullanmış, halka gazeteler yoluyla doğrudan ulaşmak yolunu seçmiştir. Çünkü dönemin şartlarında hem halkın hem de cephedeki askerin haber almak için kullandığı tek yol olan gazeteler, toplumu yönlendirmek, bilgilendirmek konularında büyük önem arz eder ve o dönemin aydınları da bu durumun farkındadır. Bu sebeple genel bir birlik beraberlik havasının olduğu Millî Mücadele yıllarında Yakup Kadri *İkdam*'daki köşesinden Millî Mücadeleye destek vermiş, savaşa ilişkin gelişmelerin yanı sıra siyasi konular ve sosyal meselelere kadar hemen her konuda yazılar yazmıştır (Sağır, 2013: 41-42). Yazarın *İkdam* gazetesinin 1923 tarihli nüshalarında 1 Ocak-31 Temmuz tarih aralığında yazdığı yazılarda değindiği meselelerin en

önemlilerinden olan ve bu yazının temelini oluşturan konular ahlâk, din ve terbiye üzerine söyledikleridir.

Yakup Kadri, Cumhuriyet’e giden süreçte *İkdam* gazetesinde edebiyat, sanat, eğitim, sosyal ve siyasi meseleler ile din, ahlâk gibi meselelerin yanında toplumu ilgilendiren her konuda yazar ve halkın bu alanlardaki sorunlarına da çözüm üretmeyi amaçlar. Çünkü bu alanların herhangi birinde meydana gelebilecek bir bozulma veya yozlaşma Türk halkının birlik, beraberlik ve bütünlüğüne zarar verebilecek, suistimal edilmesi halinde Millî Mücadele döneminde verilen bütün emeği boşa çıkarabilecek güçtedir. Bu zafer tüm alanlarda kazanılmayı hak eden bir zaferdir.

Yakup Kadri *İkdam* gazetesinin 1923 tarihli nüshalarında ahlak ve din üzerine görüşlerine sıklıkla yer verir. Bu konudaki yazıların yoğunluğundan anlaşılmaktadır ki Yakup Kadri Bey büyük değişimlerin yaşandığı dönemde sosyal hayata doğrudan etki eden meselelere dikkat çekmek ister. Cumhuriyet’e giden bu yeni süreçte özellikle medeni ahlak ve terbiyeye dair yazılara ağırlık veren Yakup Kadri, dönüşen topluma yön verme niyetindedir.

Yakup Kadri’nin 1923’te, Cumhuriyet’e giden süreçte ahlak üzerine yazdığı ilk yazısı 6 Şubat 1923 tarihli “Medeni Ahlaka Doğru”dur. Yakup Kadri’nin yazısında felsefe tarihinin önemli filozoflarına kadar gittiği, Sokrates ve Eflatun’un ahlak tanımlarına yer verdiği görülür. “O zaman da iyi adamlar, fenâ adamı ayırmak için bunların tarz-ı maişetlerine, yani yaşayışlarındaki üslûba bakılıyor; üslûbsuz yaşayanlara ‘fenâ’, üslûblu yaşayanlara ‘iyi’ deniliyordu ve bu itibâr ile her insan bir eser-i san’at hâline girmiş oluyordu. Tâ son nefesine kadar ‘Sokrates’in yegâne endişesi güzel bir tarzda yaşamak ve güzel bir tarzda ölmektir.” (Y.K. “Medeni Ahlaka Doğru”, nr. 9301, 1923) cümleleriyle o dönemde ahlaklı olmanın güzel yaşamak ve güzel bir şekilde ölmek olduğunu belirtir.

Bu anlayışın Roma medeniyeti zamanında değiştiğini, kanuni ve içtimai bir özelliğe büründüğünü söyler. Romalıların “iyilik”i “devlet”in menfaatine şeref ve şevketine uygun olmakta bulduklarının altını çizer.

Derler ki Roma, bu kanunvahi ahlak mürâkıblığının ortasından kalkması üzerine inhitâta yüz tuttu, yani bu devleti bir şiraze gibi tutan o içtimai nizam gevşer gevşemez imparatorluk eski salâbet ve vahdetini kaybetti, yavaş yavaş çürüyüp dağılmaya başladı. Vicdani dinlerin intişarından sonra “ahlak”ı tamamıyla dine karışmış buluruz. (Y.K. “Medeni Ahlaka Doğru”, nr. 9301,

1923) cümleleriyle din ve ahlakın nasıl birbirine karışmış bir hale geldiğini anlatır. Bu durumun iyilik ve fenalık mefhumlarıyla sevap ve günah mefhumlarını nasıl birleştirdiğinden bahseder. Ancak bu durumun Fransız ihtilâli sonucunda değiştiğini, ahlak ve dinin bu inkılap sonucunda birbirinden ayrıldığını belirtir. “O gün bugündür, asri ve medeni telakkiye göre “ahlak”, bizim vicdanımızla Halık’ül-zül-Celâl arasındaki rabita ve vazifeleri tayin eden dini düsturların bir muhassalası değil, ancak mensup olduğumuz cemiyete karşı, adlî ve cezai kanunların istediği vazife ve mesuliyetlerin fevkinde bazı vazâif ve mesuliyetleri tanımak ve ona göre hareket etmek manasını ifade eder” (Y.K. “Medeni Ahlaka Doğru”, nr.9301, 1923). sözleriyle ahlakın tanımının artık değiştiğini vurgular. On dokuzuncu asrın arefesinde ise “Kant” sayesinde mevcudiyetimizde var olan ikinci bir varlıktan haberdar olduğumuzu belirtir. “Bunun adına “vicdan” diyoruz. Yer yüzündeki bütün güzel ve iyi şeyleri doğuran, insanı behimiyetten kurtaran, insanı medenileştiren sevâik hep bundan nübâs eder. Eğer biz, güzelliğe, iyiliğe, medeniyete doğru yürümeye azmetmiş isek, her şeyden evvel vicdanımıza bu hassasiyeti, bu intibâhı vermeye ve ahlakımızı bu yüksek prensipler dahilinde ıslah ve tasfiye etmeye çalışmalıyız.” diyerek yazısını sonlandırır.

Yakup Kadri’nin ahlak üzerine yazdığı ikinci yazısı 7 Şubat 1923 tarihli “Medeni Ahlakın Gayesi” başlığıyla neşredilir. “Medeniyet, insaniyetin tabiata, yani vahşet ve behimiyete galebesi demek olduğuna göre medeni ahlakın gaye ve manası da sevâik-ı tabiiyyemizi yenmek ve hükmümüz altına almak olmalıdır.” cümleleriyle yazısına başlar ve medeni ahlakın gayesini açıklamaya çalışır. Yazısına “Jean Jacques Rousseau der ki: “İnsan, ibtidâlarda iyi ve faziletli idi; onu fena ve faziletsiz kılan cemiyettir.” Bu nazariyenin ne kadar indî olduğunu anlamak için hâl-i vahşette kalan bir adamla medenî bir insan arasındaki farkı müşâhede etmek kâfidir.” (Y.K. “Medeni Ahlakın Gayesi”, nr. 9302, 1923) cümleleriyle devam eder ve vahşi insan ile medeni insanın özelliklerini peşpeşe sıralar. Vahşi insanın olduğu gibi görüldüğünü, tek amacının hayatta kalmak olduğunu ve bu hususta ne yapması gerekiyorsa yapacağını belirtir.

Medeni cemiyetlerin manzarası o son sistem topları, o merhametsiz silahları, o çelikten kaleleriyle bize herhangi bir vahşi kabilenin manzarasından bin kat daha korkunç, bin kat daha haşin görünür ve bunun arkasındaki para kazanma mücadelesi yanında üşüyen bir vahşinin bizim

kulübemizi yakması veya acıktığı zaman elimizdeki lokmayı almak için bizi öldürmeye kalkışması bir çocuk oyunu derecesinde kalır. Asri manasıyla herhangi büyük bir iş adamının, bir sermayedarın yıktığı evler, mahvettiği insanlar ve söndürdüğü ocakları bir gözünüzün önüne getiriniz. Hemcinsine îkâ' ettiği zararın derecesi itibarıyla bu medenin o bedeviden daha vahşi olduğuna hükmetmemek kâbil midir? (Y.K. “Medeni Ahlakın Gayesi”, nr. 9302, 1923) diyerek günümüz medenilerinin geçmişteki vahşilerden bir farkı kalmadığını gözler önüne serer. Bu çerçevede onun modern medeniyet anlayışıyla uyum sağlayamadığı anlaşılır.

İnsanlığın artık tabiatı yendiğini, tabiatı kendi hüküm ve iradesine râm etmiş olmak itibarıyla medeniyetin en son derecesine varmak üzere olduğunu belirtir. Küre-i arzın insanların elinde bir oyuncak hükmünde bulunduğunun, ona istenilen şeklin verildiğinin, seyir ve hareketinin insanların arzularına uydurulduğunun ve artık insanların hiçbir şeyden korkmadığının altını çizer. Yazısına “Bütün bunlar gösteriyor ki dün bir yıldırım şulesi önünde korkusundan yerlere kapanan ve dalgalı bir deniz karşısında büht ve hayretten dağlara kaçan âciz, zayıf ve bıçare “insan” artık yeryüzündeki ve denizler üzerindeki saltanatını tesis etmiş ve tabiatın zulmünden kurtularak bilâkayd ü şart insani istiklalini kazanmıştır. Fakat bu mutantan hükümdar henüz kendi sevâikının elinde esirdir, tabiat, vahşi pençesiyle onu tâ kendi içinden, kendi mevcudiyetinden a'mâkından kavramış, sanki âlem-i hâricîdeki mağlubiyetinin intikamını almağa çalışıyor.” (Y.K. “Medeni Ahlakın Gayesi”, nr. 9302, 1923) cümleleriyle devam eder. Uymamız gereken ahlaki prensiplerin bizi bu pençeden kurtarmak için var olduğunu söyler. Batının bir asırdan beridir, ilim, felsefe, sanat ve edebiyatıyla, bu pençeye karşı hummalı bir mücadeleye giriştiğini belirtir. Bizim ise böyle bir mücadeleye girişmekten henüz çok uzak olduğumuzun altını çizer:

Gerek aile ocaklarımızda, gerek mekteplerimizde cârî olan terbiye usûlleri, bizde, bu mücadelenin lüzumunu hissetmek şöyle dursun, hatta sevâik-ı tabiiyyemizin tazyikini bile duymak kudretini, idrak ve şuurunu uyandırmamıştır. Bizdeki ahlak mefhumları, henüz fayda ile mazarratı, emir ile nehyi tayin ve tasrih eden bir takım karmakarışık, hâyîde, pes-zinde düsturlar halindedir. Kimi atalar sözünden, kimi dini naslardan, kimi görenek ve ananelerden terakküb eden bu düsturlarla asri ve medeni bir ahlak sistemi vücuda getirebileceğimize ihtimal veremiyoruz ve böyle bir sistemden mahrum bulundukça yapacağımız bütün medeniyet tecrübelerinin müsbet bir

netice vermeyeceğinden korkuyoruz (Y.K. “Medeni Ahlakın Gayesi”, nr. 9302, 1923) diyerek yazısını sonlandırır ve medeni ahlak konusunda da Batı ile aramızdaki farkı gözler önüne serer. Batının verdiği mücadeleyi vermedikçe medeni olma yolunda atacağımız hiçbir adımın bizi ileriye götürmeyeceğini vurgular.

14 Şubat 1923 tarihli “Bir İzah ve Bir Misal” yazısı “Medeni Ahlâka Doğru” yazısının devamı niteliğindedir. Bu makalenin, “Medeni Ahlaka Doğru” makalesinin Mehmet Ali Ayni Bey’in merak ve şüphesini çekmesi ve yazısında ileri sürdüğü görüşlere dair kendisinden açıklama istemesi üzerine yazıldığını anlarız. Mehmet Ali Ayni Bey’in Yakup Kadri’ye hitaben “Medeni ahlaktan maksadınız nedir?” şeklindeki sorusu üzerine muharririmiz bu yazıyı kaleme alır ve açıklamasını örneklendirmek suretiyle yazara cevap verir.

16 Mart 1923 tarihli “Fransa’da Bir Ahlak Meselesi” başlıklı yazısı yazarın ahlak üzerine kaleme aldığı dördüncü yazısıdır. Yakup Kadri Bey, burada Fransız yazar Victor Margueritte’nin *La Garson* romanı üzerinden Fransızların ahlak anlayışını gözler önüne serer. Fransız yazarın senelerden beri taşıdığı “Légion d’honneur” nişanını bu eserin yayımlanması neticesinde kaybettiğini söyler. *La Garson* romanının aslında ahlaka aykırı bir roman olmadığını, Fransız edebiyatında bundan daha açık romanlar yazıldığını belirtir. Fransız halkının ve Fransız hükümetinin artık yazarlarına kalem hürriyeti hakkını tanıyıp tanımadığını sorgular. Fransız yazarın bu romanının Fransız halkı tarafından çok büyük bir beğeni ve rağbetle karşılandığını, romanın bir hamlede altı yüz bin nüsha satıldığını ve hemen, her lisana tercüme edildiğini belirtir. Fransız yazarı savunanların:

Victor Margueritte bu romanında son asrın genç kızını olduğu gibi tasvir etmekten başka bir şey yapmamıştır. Bu kız, her türlü ahlaki kuyûddan mahrum olabilir; birçok yüz kızartıcı hareketlerde bulunabilir ve “naturalist” bir romancının yegâne vazifesi bu yeni çeşit ictimai tipi olduğu gibi göstermek, olduğu gibi tespit etmektir. Victor Margueritte bunu yapmıştır. Binâenaleyh, lazım gelir ki, aleyhine yürüyen münekkitle her şeyden evvel hayatta böyle bir genç kız örneği var mıdır, yok mudur? Onu tedkik etsinler; eğer yok ise, eğer romancının ibdiâ’ ettiği bu kız gayr-ı hakiki ise ve canlı değilse, o zaman yaptığı işin fena olduğuna karar verilebilir. Halbuki, hakikat-i hâl büsbütün bir aksidir. “Victor Margueritte”in bahsettiği kızın eşleri

hayatta mevcuttur; yaşıyorlar, sevişiyorlar, gülüyorlar, oynuyorlar (Y.K. “Fransa’da Bir Ahlak Meselesi”, nr. 9339, 1923) şeklindeki görüşleriyle yazısına devam eder.

Fransa hükümetini hiddetlendiren şeyin de işte asıl bu noktada olduğuna dikkat çeker. Fransa’nın, Victor Margueritte’yi mensup olduğu milletin genç kızlığına karşı ihanetle suçladığını belirtir. Genel kanaate göre bu romandaki kızın, bütün yabancılara Fransız kızlarının bir örneği gibi görüneceğini ve bu suretle milli şerefe, milli haysiyete, Fransa’nın diğer ülkeler üzerindeki nüfûzuna hâlel getireceğini düşündüklerinden Fransa’ya göre, bunun basit bir matbuat suçu değil, bir vatan ve millet suçu olduğunu söyler. Buna benzer bir vakanın devrin gazetelerinden birinde Fransız tercümesi bir eserin yayımlanmak istenmesi üzerine de vuku bulduğundan bahseder. Bu teşebbüs üzerine Fransız sansürünün gazeteyi on gün müddetle tatil ettiğini anlatır. Eser daha yayımlanmadan sadece tercüme edilip sansüre gönderildiği için böyle bir ceza verildiğini söyler. Bunun üzerine Yakup Kadri Bey, Fransız sansürü mümessiline bu cezanın sebebini sorduğunda: “Bana verilen cevap şu oldu: “Siz bu fıkrayı tercüme etmekle âleme karşı, Fransa’yı ahlaken düşük göstermek istediniz. Cezayı istilzâm eden sebep bu sûniyetinizdir.” (Y.K. “Fransa’da Bir Ahlak Meselesi”, nr. 9339, 1923) şeklinde bir cevapla karşılaştığını belirtir. Fransızların gösterdiği bu ahlaki bağlılığın hoşuna gittiğini vurgular. “Bir millette millî gururun bu marazî şekilde bile ulvî bir şey hissetmemek mümkün değildir.” (Y.K. “Fransa’da Bir Ahlak Meselesi”, nr. 9339, 1923) cümleleriyle yazısını sonlandırır.

Yakup Kadri Bey’in 19 Nisan 1923 tarihli “Nâgeh Zuhûr Ây” başlıklı yazısı ülkeye Ramazan ayının gelişini anlatır. Ramazanın gelişinin geceden çalan davullarla halka duyurulmak istenmesi âdetinin hâlâ devam ediyor oluşunu eleştirir. Bunun yerine takvim ve saatle bu zamanın tayin edilmesi gerektiğini belirtir. Oruç tutmaya niyet edenlerin bir davulcunun gürültüsüyle değil, kendilerini sahur vaktinde uyandıracak bir çalar saatle kalkmaları gerektiğini vurgular.

Bundan başka akıl ve vicdanına sahip bir ferde, herhangi bir dini veya ictimai vazifeyi kafasına vurur gibi ihtar etmek âdeti son derece örfî ve kurûn-ı vustâî bir keyfiyettir. İnsanlar henüz bir kabile halinde yaşarken, bu kabilenin efradı okuyup yazmadan mahrum iken ve henüz “saat” denilen makine ve takvim denilen defter icâd edilmemişken, günlerini, aylarını, saatlerini ve bu

günlere, bu aylara, bu saatlere âid vezâifini ya bir davul, ya bir top veya bir münâdi sesiyle öğrenmek ve hatırlamak mecbûriyetinde idi, halbuki, şimdi artık gerek Allah’a, gerek mensup bulunduğumuz cemiyete karşı îfâsıyla mükellef bulunduğumuz vazifeleri bu gibi ibtidai ve vahşi vesaitle hatırlamak mecbûriyetinden iyice uzak bulunuyoruz. Her medeni memlekette münâdi vazifesini gazeteler görüyor. Bizde de hamdolsun birçok gazete var, sabah akşam çıkıyorlar, şehrin her tarafını dolaşıyorlar ve bunların bazıları bekçinin davulu kadar gürültülüdür ve şehre âit, halka âit işlerden haber vermek ümmi bir bekçiden ziyade bunlara düşer (Y.K. “Nâgeh Zuhûr Ay”, nr. 9373, 1923). Cümleleriyle eleştirilerine devam eder ve eleştiride haklı olduğu tarafları gözler önüne sermek ister. Yaşadığımız devirde, terakki ve teceddüd yolunda iken, bu şekillerin, bu hareketlerin, bu kıyafetlerin ve bu tavırların hâlâ muhafaza edilmesindeki inadın sebeplerini sorgular. Yazının devamında, insanların Ramazan gibi huşû ve itikaf ayı olması gerek bir ayda ne çok gariplikler yaptığından, günahlar işlediğinden bahseder. Bu ayı bir gösteriş vasıtası haline getirenlerin insanlar olduğunu belirtir. İçten ziyade dışa, bâtından ziyade zahire esir olan zihniyete dikkat çeker. Görülür ki yazar, Cumhuriyet’e giden bu yeni süreçte, artık dinin de denetleneceği bir sistem önermektedir. Yeni dönemin din üzerinde de gerektiğinde söz sahibi olmasını ister. Yeni rejimin her alanda olduğu gibi dinî konular üzerinde de söz sahibi olacağının işaretlerini verir gibidir.

Yakup Kadri Bey’in 21 Nisan 1923 tarihli yazısı “İlk Hür Ramazan” başlığı ile neşredilir. Muharrir bu yazısında bir sene önce memleket işgal halindeyken geçirilen Ramazan ayı manzaralarını gözler önüne serer. İşgalciler memleketin dört bir tarafını sarmışken halkın Ramazan ayında dini vecibelerini yerine getirmekte ne kadar zorlandığını ve bunun birçok acı manzaraya sebebiyet verdiğini anlatır. Bu yıl da milletin rahatını bozanların var olduğunu ancak millet üzerinde eskisi gibi şiddetli bir etkisinin kalmadığını belirtir. “Bir zamanlar bize, elemimizi iki kat hissettiren rahmet ve gufran ayı, bu yıl, şu bulutsuz ve berrak vatan seması içinde, ilk defa olarak bir şefkat ve tesellî yüzü gibi mütebessimdir. Eğer aramızda, eğer ümmet-i Muhammed arasında, henüz bu tebessümün tadını tatmayanlar varsa, bunlar ya ruhları topraktan daha kesîf ve taştan daha sert olanlar veyahud henüz esaret zincirlerinden kurtulamayanlardır. Bunlardan bir kısmına hidayet, diğer kısmına halâs ve selamet temenni ederiz.” (Y.K. “İlk Hür Ramazan”, nr. 9375, 1923) diyerek yazısını sürdürür. Yazar, bu yılki Ramazan ayında,

senelerden beri ilk defa, her Müslümanın Allah ile karşı karşıya olduğunu ve Hâlik ile mahluk arasındaki perdelerin kalktığını belirtir. Halkın ibadetlerini yapma noktasında da hür bir şekilde hareket edebildiğinin altını çizer. Cumhuriyet’e giden süreçte yapılan inkılapların sahte sufilik devrini de nihayete erdirdiğini ve bu suretle hakiki İslâmiyetin en son tekâmül merhalesine vardığını söyler. “Türk milleti İslâmiyet’i iki defa kurtardı; bir defa cihâd ile dışından ve bir defa ictihâd ile içinden kurtardı.” (Y.K. “İlk Hür Ramazan”, nr. 9375, 1923) cümlesiyle yazısını sonlandırır.

Yazarın *İkdam* gazetesindeki 23 Nisan 1923 tarihli yazısı “Vaizlerin Vazifesi”dir. Yazarın bu yazısında da yine Ramazan ayında vaizlerin verdikleri vaazlar üzerine söz söylediği görülür. Vaaz kürsülerinin, bu kürsülerde verilen vaazların sebep olduğu olumsuzlukları gözler önüne serer:

Bu kürsüler, kim bilir kaç zamandan beri, her Ramazan, taassubun bir hindi gibi kabardığı ve cehaletin bir papağan gibi nutka geldiği mühmel ve garip tüneler halini alır ve bunların etrafında toplananlar doluya tutulmuş tavukları andırır. Fi’l-vâki’ vaizin o haşin belagati sert ve sıkı bir dolu sağanağından farksızdır, öyle ki, bunun tesiri altında, velev bir saat bunalan ruhlar uzun bir zaman için hurd ü hâş olup kalırlar; artık bütün bir ay, belki bütün bir sene hatta ihtimal ki mâdem’el-ömr bunların yegane nasibi kin, gayz, yeis ve nevmîdîdir, zirâ vaizin talâkatı bunlara hayatı zehretmiştir. Bıyıklarını tıraş eden delikanlıdan, ince çorapla dolaşan genç kızdan, musikiye ve tiyatroya kadar asrı hayatın ne kadar temâsili varsa hepsini birer cehennem alameti halinde göstermiştir; her nevi şevk ve sürûru haram ve yeis ve tehevvrü bilâkayd u şart helal kılmıştır; bir kelimedede bütün cihanı onların gözüne zindan etmiştir (Y.K. “Vaizlerin Vazifesi”, nr. 9377, 1923) cümleleri ile dini anlatma konusunda bir önder olarak görülen vaizlerin, vazifelerini layıkıyla yapmamaalarının toplumda sebep olduğu içler acısı yıkımlara dikkat çeker. Şerîyye Vekaletinin bu yıl, her şeyden evvel vaizler meselesiyle ilgilenmesi gerektiğini savunur. Vaizlerin kullandığı üslubun çirkinliğini bizzat şahit olduğu örneklerle gözler önüne serer. Bu durumun sebep olduğu tüm olumsuzlukları ve nasıl düzeltileceğine dair önerilerini sıralayarak yazısını sonlandırır.

8 Haziran 1923 tarihli “Ahlak ve Terbiye” başlıklı yazısına Yakup Kadri, memleketteki insanların ahlakının yozlaştığına dair şikâyet ve hoşnutsuzluk seslerinin yükseldiğini söyleyerek başlar. Biri ahlak, diğeri terbiye

meselesiyle ilgili olan iki müşahedeyi örnek olarak gösterir. Özellikle İstanbul'da, İstanbul Türk âleminde ahlak ve terbiyenin büyük bir buhran geçirdiğini belirtir. Eski terbiye esaslarının, eski ahlak prensiplerinin yıkıldığını ve bunların yerine henüz yenilerinin koyulmadığını söyler. Bu buhranın sebebini Avrupalılık cereyanının bir neticesi olarak görenlerin var olduğundan bahseder. Fakat Avrupa'yı yakından tanıyanların oradaki ahlak ve terbiye anlayışının bizdeki bozulmanın sebebi olmadığını gayet iyi bileceğini belirtir. Memleketimizde görülen ahlaki ve terbiyevi buhranın birçok sebebi olduğunu vurgular.

Bu esbab ve avâmilin içinde iktisadi ve siyasi olanlar da vardır, nitekim, bizde terbiye ve ahlakın yegane ocağı olan eski Türk ailesinin hemen hemen tamamıyla ortadan kalkışı en ziyade iktisadi buhranlara atfedilebilir. Aşağı yukarı otuz kırk seneden beri, ana baba vesayetinden azade, kendi başına yetişen bir nesil kâh Şarktan, kâh Garbtan gelen tesirâtlara tâbi; kâh kendi arzu ve heveslerine göre; kâh her türlü usul ve intihâbdan muarra karmakarışık kırâatların nüfuzu altında manevi bir perişanlık içinde yaşıyor. Bundan başka on beş seneden beri, yekdiğerini takip eden siyasi inkılaplar Türk hayat-ı ictimaiyyesinde istikrar namına hiçbir şey bırakmamıştır. Mütemadi sarsıntılar, mütemadi felaketler, mütemadi muharebeler ve muhaceretler vücudlar gibi ruhları da kökünden koparmış ve her tedbiri alt üst eden bir şûrişin içine atmıştır. Herkesi günü gününe yaşamaya mecbur eden bu fuzuli hayatta bu avarelik ve bu derbederlik arasında sabit ve muayyen bir takım ahlak prensiplerinin tutunabileceğine ihtimal vermek mümkün değildir. Bunun için evvela, siyasi ictimai ve iktisadi hayatımızın durulup intizamına girmesine intizar etmek lazım geliyor (Y.K. “Ahlak ve Terbiye”, nr. 9420, 1923) diyerek hem bu buhranın sebeplerini açıklar hem de çözüm önerileri sunarak yazısına son verir.

Yakup Kadri'nin 9 Haziran 1923 tarihli “Ahlak ve Terbiyeye Dair” başlıklı yazısı, bir önceki yazısının devamı niteliğinde olup bu konuda kaleme aldığı son yazısıdır. Bu yazıda yazar, ahlak ve terbiyenin bozulmasının sebeplerini sıralamaya devam ederken bu ahlaksızlığın önüne zabıta ile geçmenin de imkânı olmadığını vurgular. Yaşanan inkılap devrinin etraftaki her şeyi hızla değiştirdiğini, birçok müessesenin yıkıldığını ve yerlerine yenilerinin geldiğini söyler. Bu inkılabın sadece dışta değil insanların içinde de olduğundan bahseder. Dünkü neslin bugünkü nesilden daha faziletli, daha terbiyeli olduğuna ihtimal vermediğinin altını çizer. İkinci Abdülhamit

devrindeki fezahatları ve rezaletleri hatırlatır. O zamanlar her şeyin kapalı ve gizli yapıldığından, Cumhuriyet’e giden bu yeni süreçte ise bunun aksine bütün iyiliklerin olduğu gibi fenalıkların da meydana olduğundan bahseder. Memleketin madden olduğu gibi manen de büyük bir temizlenmeye uğradığını, Bizans yadigarı olan birçok müessesenin yanında Bizans ahlakının da yıkıldığını söyler. Bunların yerine belirli bir takım ahlak ilke ve prensiplerinin henüz doğmadığından bahseder. “Dünkü neslin terbiyesi ve ahlakı bozuktu. Bugünkü neslin ise hiç ahlak ve terbiyesi yoktur. Yani ne ahlaksızdır, ne de ahlaklıdır. Âdeta bütün ruhlar arafta gibidir. Günah ile sevap, hayır ile şer ortasında, muallakta duruyor.” (Y.K. “Ahlak ve Terbiyeye Dair”, nr. 9421, 1923) diyerek yazısına devam eder. Bugünkü nesle cennetin yolunu kimin göstereceğini, iyilik, güzellik ve doğruluk bahçesinin kapısını hangi elin açacağını sorgular. Millî ve siyasi hayatında kurtuluşa eren bu milletin manevi ve ahlaki hayatında da kendisini kurtaracak elleri beklediğinin altını çizer. Bu elin millete sanat ve şiir sahasından uzanacağını belirtir.

Kahramanlar vazifelerini ikmal edip silahlarını fethedilmiş kalelerin duvarlarına astılar. Şimdi vatan, güzellik ve iyilik mebdei’ olan evlatlarını iş başına davet ediyor memleketin toprakları gibi, milletin ruhu da işlenmemiş, sürülmemiş ve ekilmemiş bir haldedir. Lazım gelir ki, köylü sapanını tarlasına sapladığı anda şiir ve sanat erbabı da dimağları ve kalpleri sürmeye başlasın, bu topraklar ne kadar münbitse, bu dimağlar ve bu kalpler de o kadar feyzlidir, elverir ki, iyi işlensin ve saçılacak tohum kuvvetli olsun. (Y.K. “Ahlak ve Terbiyeye Dair”, nr. 9421, 1923) cümleleriyle yazısına devam eder. Fakat memleketteki fikir ve kalem erbabının çoğunlukla ekmekten ziyade biçmek taraftarı olduğundan yakındır. Bunların hayatı ve olayları hep arkadan takip etmesini ve asla öne geçme gücünü göstermemelerini eleştirir. Milletin manevi kuvvetlerinin, manevi kabiliyetlerinin, memleketin maddi kuvvetlerinin ve tabii kabiliyetlerinin boş yere akıp gittiğinden ve bunlardan istifade etmenin kimsenin aklına gelmemesinden yakındır. Toza ve toprağa bulanmış külçeden o temiz ve kıymetli cevheri çıkarmanın yolunun bir gün mutlaka bulunacağını söyler ve manevi hazinelerin açığa çıkacağını altını çizerek yazısını sonlandırır.

SONUÇ

Yakup Kadri'nin *İkdam* gazetesinin 1923 yılı 1 Ocak-31 Temmuz tarihleri arasındaki sayılarında ahlak, terbiye ve dini meseleleri ele aldığı ve incelemeye konu olan yazılarının sayısı dokuzdur. Bu yazılarda yazar Cumhuriyet'e giden süreçte yapılacak inkılapların milletin ahlak, terbiye ve dini meselelerdeki etkisine değinir, bu alanlarda ortaya çıkan bozulmaların, yozlaşmaların sebeplerini açıklar. Cumhuriyet'e giden bu yeni süreçte, henüz büyük devrimler gerçekleşmemişken yazar, dini meselelerin bile denetlenebileceği bir sistem önerir. Cumhuriyet'in ilanıyla gelecek yeni rejimin nasıl işleyeceğinin işaretlerini verir. Yazarın toplumsal hayatın işleyişinde büyük etkisi olan bu konular hakkındaki tespitlerinin, yaptığı eleştirilerin, sunduğu önerilerin millet ve memleketin ilerlemesi açısından önemi fark edilir. Bu konularda söz sahibi olan tüm kurumlarda ve şahıslarda gördüğü olumlu adımları takdir ettiği, gördüğü eksiklikleri de ortaya çıkarmaktan çekinmediği görülür. Bu konulardaki olumlu ve olumsuz tüm gelişmelerden haberdar olduğu anlaşılır. Ele aldığı diğer meseleler gibi bu meselelerde de millî menfaati düşünerek hareket edilmesi gerektiğini, kendisinin de tek derdinin millet ve memleketinin hayrı olduğunu gözler önüne serer. Bu amaçla gazeteyi bir kürsü gibi kullandığı, bu kürsüden halka korkmadan seslendiği ve Millî Mücadele'nin sadece silahla değil, kalemle de desteklenerek kazanılacağına inandığı açık bir şekilde görülür.

KAYNAKÇA

- Akı, Niyazi (2001). Yakup Kadri Karaosmanoğlu, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri. “Ahlak ve Terbiye”, İkdâm, nr. 9420 8 Haziran 1923.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri. “Ahlak ve Terbiyeye Dair”, İkdâm, nr. 9421, 9 Haziran 1923.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri. “Bir İzah ve Bir Misal”, İkdâm, nr. 9309, 14 Şubat 1923.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri. “Fransa’da Bir Ahlak Meselesi”, İkdâm, nr. 9339, 16 Mart 1923.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri. “İlk Hür Ramazan”, İkdâm, nr. 9375, 21 Nisan 1923.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri. “Medeni Ahlâka Doğru”, İkdâm, nr. 9301, 6 Şubat 1923.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri. “Medeni Ahlakın Gayesi”, İkdâm, nr. 9302, 7 Şubat 1923.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri. “Nâgeh Zuhûr Ay”, İkdâm, nr. 9373, 19 Nisan 1923.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri. “Vaizlerin Vazifesi”, İkdâm, nr. 9377, 23 Nisan 1923.
- Oğuzkan, Ferhan. (1954). Yakup Kadri Karaosmanoğlu, İstanbul, Varlık Yayınları.
- Polat, Nazım Hikmet. (2010). Karaosmanoğlu Yakup Kadri, DİA / 24.
- Sağır, Mustafa Tamer. (2013). Gazetecilik Yönüyle Yakup Kadri Karaosmanoğlu, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul Üniversitesi.